

Egy felcsíki falu felfogása gyerekekről, családról

Balázs Lajos: „*Gyermek nélkül nem érünk semmit.*”
Nézőpontok a család- és gyermekszerekről.
Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2024. 120 old.

Balázs Lajos neve összefonódott Csík-szentdomokossal, ugyanis a néprajzkutató életművét alkotó legfontosabb könyvek ennek a felcsíki falunak a szokásvilágát és mentalitását mutatják be nemcsak a szakembereknek, hanem minden érdeklődő olvasónak. A szerző közel fél évszázados társadalomnéprajzi kutatómunkája során az itteni emberek sorsfordulóinak – születés, házasság, halál – szokásvilágát vizsgálta. Sarkítva bár, de jelen munkájára, amelyben a szülés/születés, a párválasztás (és nemiség), a házasság és a halál sorsfordulóin keresztül járja körül a *család* és a *gyermek* néprajzi témakörét, mint a korábbi kötetek szintézisére is tekinthetünk.

Balázs Lajos minden munkájában hatalmas terepen gyűjtött néprajzi adatmennyiség birtokában, rendkívül bő forrásközléssel, tabuk nélkül fogalmazza meg kutatásai eredményeit. Az itt bemutatott legújabb könyvében, miközben idézi az adatközlők gondolatait, ezeket nemcsak kontextualizálja, hanem magyarázza is. A kötetben ugyanakkor olyan fejezeteket is találunk, ahol csupán az adatközlők meglátásait, beszámolóit, vallomásait olvashatjuk, hiszen ezek önmagukért beszélnek. A megszólaltatott adatközlőket jobbra anonimizálja: legtöbb esetben csupán életkorukat és nemüket

tünteteti fel, és – lévén, hogy több évtizedes kutatói munka eredményét dolgozza fel a választott szempont szerint – megadja a gyűjtés évét is. Előfordul ugyanakkor az is, hogy néhány fontos adatközlőjére névvel hivatkozik, amit az indokol, hogy ezeknek az egyéniségeknek a bemutatását kivételesen fontosnak tartja, és ily módon is emléket szeretne állítani nekik, illetve az általuk képviselt világfelfogásnak. Például Szabó Árpádról ezt írja: „nagyon bölcs adatközlőm, akivel bármiről tudtam beszélgetni”. Nagy Lajosné pedig, aki tizennégy gyermeket hozott a világra, arról a vallásos világról a kutatónak, amely a gyermekhez és a családhoz való viszonyát döntően meghatározta. Both Veronka nevű adatközlője a Sós Ágnes által rendezett, 2003-ban készült *Szerelempatak* című dokumentumfilmnek is egyik meghatározó szereplője volt, amelyben idős falusi – nagyrészt csík-szentdomokosi – személyek vallanak nevüket, arcukat vállalva fiatal- és időskori nemi életükről. A film készítői hangsúlyosan alapoztak Balázs Lajos előzetes néprajzkutatói munkájára, ideértve azt a bizalmi tőkét is, amelyet a néprajzkutató ebben a közösségben az évtizedek alatt felhalmozott. Ezt azért tartom fontosnak megemlíteni, mert a faluközösség később nem fogadta kitörő örömmel a filmet: a benne

Balázs Botond (2002) – magiszteri hallgató, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Magyar Történelmi Intézet, Kolozsvár, balazs.botondlaszlo@gmail.com

<https://doi.org/10.36373/em-2025-2-19>

szereplő csíkszentdomokosi személyek egyes hozzátartozói úgy vélték, hogy a rendező kihasználta az időseket, eljátszotta hitelüket, megszegyenítette őket és családjukat a közösség előtt. Bármennyire is értékesnek tartom a dokumentumfilmet, a film rendezője valószínűleg nem mérte fel megfelelően a körülményeket, az adott helyzet súlyát, érzékenységét, azt, hogy egy konzervatív székely faluközösség számára megbotránkoztatónak hathat a tabutémák ennyire explicit tárgyalása és az elektronikus médiumok által történő forgalmazása. Ezzel a filmes világgal szemben a néprajzos Balázs Lajos étkes kutatói szemléletmódjával, kellő diszkréciójával közel öt évtizeden keresztül élvezte (és élvezi mindmáig) Csíkszentdomokos faluközösségének bizalmát, így adatközlői mindig viszszafelelő nélkül, őszintén nyíltak meg előtte, és közölték a nemiséggel kapcsolatos legintimebb, legboldogabb vagy akár legdrámaibb élettapasztalataikat.

Balázs Lajos nem csupán a szülés-születés szokásvilágát írja le: a gyermekvállalás anyagi-vagyoni, társadalmi, szociális, vallási, nemzeti, érzelmi hátterének ismeretése mellett kitér a meddőség, a magtalanság, a paraszti közösség ifjú tagjainak szexuális felvilágosítása, a beavatás, a tiltások, a népi gyógyászat, a nemi élethez kapcsolódó hiedelmek kérdésére, és még sorolhatnánk tovább hasonló, „kényes” témákat. Az elmondott személyes tragédiák, dilemmák, örömeik, bánatok – a szerző kifejezésével élve – *terápiatörténetekké*

alakulnak a faluközösség generációkon átörökített népi (sok esetben mágikus) műveltségének köszönhetően, de hiba lenne azt hinni, hogy ezeket a szerző csupán lokális jelenségekként tárgyalja. Gyakran von párhuzamot Csíkszentdomokos lokális szokásvilága és az egyetemes emberi kultúra hasonló jelenségei között. Például a népmesékkel való összehasonlítások, párhuzamok mindig egyetemes kulturális jelenségekre, emberi viselkedésformákra irányítják a figyelmet.

Balázs Lajos számára Csíkszentdomokos több mint kutatói terep: a székely faluban végzett néprajzi kutatások eredményeinek közzététele mindig üzenetet hordoz a tágabb közösség számára is. Az ő felfogásában ugyanis a népi gondolkodás mintaként, példaként szolgálhat korunk fontos aktuális kérdéseinek kezelésére is, így például a demográfiai problémák megoldására. Ezek az aktualizálások, illetve a saját vélemények kimondásában tetten érhető szubjektívizmus, amely a tudományos mű egészét végigkíséri, ugyanakkor semmit nem von le a szakszerű nyelven írt és tartalmi tekintetben is úttörő jelentőségű könyv szakmai értékéből. Végső soron úgy vélem, nem túlzás kijelenteni azt sem, hogy a jelen könyv bizonyos vonatkozásban Balázs Lajos tudományos életpályájának, hiánypótló munkásságának megkoronázása, amely még teljesebbé teszi páratlanul gazdag és impozáns életművét.

BALÁZS BOTOND